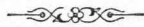

ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΕΡΑΣΙΝΟΝ

(Τοποθεσία. Φυτοργία. Πυριτοποιεῖον. Ὄνομα Ἐρασίνοῦ. Προσωποποιήσις. Πηγαί. Χάον. Λυκώνη. Ἱερὸν ἄλσος. Θυσίαι καὶ Ἐορταί. Διόνυσος. Πῦν. Πολυάνδρια Ἀργείων. Φρύξος. Κλεομένης. Τελέσιλλα. Παναγία ἢ Κεφαλαριώτισσα. Χρησιμοποίησις τοῦ ὕδατος).

κατερχόμενος τὴν ἀπ' Ἀργους εἰς Μύλους νέαν δημοσίαν ὁδόν, μετὰ πορείαν εὐάρεστον πέντε σταδίων, βλέπει πρὸς τὰ δεξιὰ, πλησίον ἐκεῖ, μικρὸν συνηρεφές ἄλσος, ὄλοπράσινον καὶ ὠραιότατον. Δένδρα ἀμφιλαφεῖ, ὑψηλὰ καὶ πυκνότατα, θάμνοι παντοειδεῖς καὶ λόφοι χλοάζοντες κοσμοῦσι τὸ χαριτόβρυτον ἐκεῖνο τοπεῖον, κυκλοῦμενον ὑπὸ ἐκτεταμένων φυτειῶν καὶ τῆς πρὸς δυσμῆς αὐτοῦ ἐκτεινομένης ἐνόφρουος ὄρεσειρᾶς, ὑπὸ τὸν γόητα καὶ πάντοτε μειδιῶντα, ἓνα δὲ τῶν ὠραιοτάτων τοῦ κόσμου, Ἀργολικὸν ὀρίζοντα.

Ἐκεῖθεν ἐκπηγάζει καὶ διαρρέει τὸ νότιον Ἀργολικὸν πεδίον ὁ ἀργυραδίνης ποταμὸς Ἐρασίνοσ.

* *

*

Γραφικώτατον πανόραμα εἶνε ἡ τοποθεσία τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνοῦ, αἵτινες ἀπέχουσιν ἀκριβῶς πέντε χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Ἀργους.

ὑπὸ τοὺς νοτίους πρόποδας ὄρους, ὑψηλοῦ, ἀποτόμου καὶ κρημνώδους, ὅπερ καλεῖται Χάον, κάτωθι βράχου, ὃν ἀπκροτίζει μάλα σγκωδαστάτων ἐρυθροειδῶν πετρῶν ἀπορρώγων, γαίνει κοιλότης ἐδάφους, σχηματίζουσα λεκανίδα τραπεζοειδῆ. Ὑπὸ αὐτήν, δυσμῶθεν, ἀπὸ τῶν ἐγκατάτων τοῦ Χάου καὶ ὑπὸ μεγίστους ὀγκολίθους, ἐν μέσῳ βρύων καὶ γλόης, ἐκπηγάζει τὸ ὕδωρ τοῦ Ἐρασίνοῦ, ἤρεμον καὶ διαυγές.

(1) Πηγαί.—Παυσανίας, Στράβων, Ἡρόδοτος, Πλούταρχος, Αἰσχύλος, Αἰλιανός, Ὀβίδιος, Λουκιανός, Πολύβιος, Ἀντήνωρ, Isambert, Βαρθελεμῆς, Μελέτιος, Κοραῆς, Κ. Παπαρηγόπουλος, Δ. Πανταζῆς, Ὠγουγία, Λεξικά, Παραδόσεις.

Πρὸς δυσμὰς ἐκτείνεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἡ γραφικωτάτη δυτικὴ ὄρεοσειρὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἧς ἡ ἀρθρωσις εἶνε ποιητικωτάτη καὶ πῶς ἀμφιθεατρικὴ, ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου θεωμένη. Βορείως τοῦ Χάου, τὴν ἀκρόρειαν τοῦ ὁποίου στέφει γηραιὰ τις ὄγχινη, παράκειται ἡ Λυκῶνη, περίφημον τὸ πάλαι ὄρος, κατάφυτον ἐκ κυπαρίσσω, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρήμων κλιτύων τῆς ὁποίας σήμερον δύο μόνον φαίνονται κυπαρίσσοι, κατηφεῖς μάρτυρες τοῦ ἐκλιπόντος ἀρχαίου κάλλους καὶ κόσμου. Πέραν ἔτι ἐκτείνεται ἡ γηραιὰ καὶ πλήρης ἱερῶν καὶ κατειδῶλος τὸ πάλαι, τοῦ Ἄργου Λάρισσα καὶ ἡ ἄλλυσις τῶν βορειονατολικῶν ὄρέων τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ἡ εἰς τὸ Ναύπλιον ἀπολήγουσα. Μετ' αὐτὸ μακρῶς κυκνόλευκος ἡ ἱστορικὴ θάλασσα τοῦ Ἀργολικοῦ, εἰς ἣν ὁ Νότος λουόμενος τὸ θέρος προσπνέει εἰς τὸ πεδῖον γλυκύτατος καὶ ζωογόνος.

Παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου, ἐγγύτατα, ὑψῶνται ἀρχαῖα, μεγαλοπρεπῆς καὶ δασύσειος πλατάνος, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ὁποίας αἰσθάνεται ὁ ἐπισκέπτης ἠδονὴν τῆς ψυχῆς ἀπερίγραφτον ἐν μέσῳ ποικίλων φυσικῶν σκηνογραφιῶν καὶ θελγῆτρων. Ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς γηραιᾶς αὐτῆς πλατάνου, ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ὁποίας ἀενάως σίζουσι φιλοπαίγμονες οἱ ζέφυροι, φλοισβίζει ἠδέως τὸ ἀργυροῦν βεῖθρον τοῦ Ἐρασίνου, ἐφ' οὗ παίζουσι χαριέντως ἐπιπλέουσαι νησσαί, καὶ χιόνος λευκότεραι, περικαλλῆ καὶ ἐρασιμώτατα πτηνά. Ἡ φύσις, ἡ γεωπονία καὶ ἡ φιλοκαλία ἐξημέρωσαν καὶ ἐκάλλυναν θαυμασίως τὴν περὶ τὴν χώραν. Πλήθη πτηνῶν παντοίων τονίζουσι χλιδῶσας μολπὰς ἐκεῖ εἰς μακροὺς καὶ πυκνοὺς χλοεροὺς καλαμῶνας καὶ δένδρα, πάμπολλα καὶ ποικίλα, σχηματίζοντα ποιητικώτατον ἄλλος πλατάνων, κυπαρίσσω, λευκῶν, περικαλλεστάτων ῥοδοδαφνῶν, ἰτεῶν, πευκῶν, βάτων, καρυῶν, ἀχράδων, ἀμυγδαλῶν, πορτοκαλεῶν καὶ λεμονεῶν, καλλιτεχνικώτατα συναρμολογουμένων. Ἀνατολικώτερον ἔτι κείνται τὰ καταστήματα τοῦ Πυριτοποιείου μὲ τοὺς εὐανθεῖς αὐτῶν ἀνθῶνας καὶ ἀειθαλεῖς κήπους, ὧν ὁ εἰς εἶνε εὐρύτατος καὶ λαμπρότατος, καὶ τοὺς ὁποίους διατρέχει τις ἠδέως δι' ὠραίων δενδροστοιχιῶν, διόδων καὶ γεφυρῶν, ὑφ' ἧς φλοισβίζουσι χαριέσταται καί, ὡσεὶ κρύσταλλοι, διαυγεῖς ῥύακες. Μεσημβρινῶς τῶν καταστημάτων καὶ ἐν μέσῳ δύο ὠραίων ἀνθῶνων ὑπὸ κολοσιαιᾶς πλατάνου, παρὰ τὴν εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου ἄγουσαν, παράκειται περίφημον, ἱστορικὸν καὶ μηδέποτε ἐξαντληθὲν φρέαρ, ὅπου πίνει τις ὕδωρ, ψυχρότατον καὶ τοῦ κρυστάλλου διαυγέστερον, ὑπὲρ κόρον δὲ γλυκύτατον, ὅπερ ἤθελε φθονῆσαι καὶ ὁ ἀθάνατος Πίνδαρος. Ἀπὸ δὲ τοῦ φρέατος τούτου μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου ἐκτείνεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ μεγαλοπρεπεστάτη, μακρὰ καὶ θαυμασίᾳ δενδροστοιχίᾳ ὑπερῶψήλων λευκῶν, πλατάνων, ὧν αἱ κο-

ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον παρὰ τὸ ἀρχαῖον Τημέριον (1).

Εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ὅτι ἀνωθι τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου ἐπὶ τοῦ ἐρυθρολίθου βράχου κεῖται ναΐδιον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, πανάρχαιον. Ἡ θέα καὶ θέσις αὐτοῦ προστίθησιν εἰς τὴν καλλονὴν τῆς τοποθεσίας, νέον, ἀρρητόν τι, θέληματρον, συγκινοῦν τὴν ψυχὴν.

Τὸ ναΐδιον τοῦτο κατέχει μέρος μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ σπηλαίου, ἐκτεινομένου ἐπὶ βάθος 65 ὀργυῶν ἐντὸς τοῦ ὄρους Χάου. Τὸ σπήλαιον, ζοφῶδες νυκτερίδων ἐνδικαίτημα, ἐκτείνει κλάδον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ πέραις, ἔχοντα στόμιον ἐπὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιφανείας τοῦ ὄρους. Ἐτερος κλάδος, ἀπέχων 15 ὀργυῖαις τῆς εἰσόδου, διευθύνεται πρὸς ἀριστερὰν καὶ τρίτος κλάδος πρὸς δεξιὰν κοινωνεῖ μετ' ἄλλου σπηλαίου, οὗ τὸ στόμιον κεῖται παρὰ τὴν μεγάλην εἰσοδον. Ἀπὸ τῶν ὀρόφων δὲ τούτων σταλάζει ὕδωρ καὶ ἡ γῆ ἐξερεούγει νίτρον.

Τὸ ἐν λόγῳ ναΐδιον ἔχει μῆκος ἐσωτερικὸν 16 μέτρων, ὧν τὰ 9 εἶνε ἐντὸς τοῦ ῥηθέντος μεγάλου σπηλαίου, πλάτος δὲ 6 μέτρων. Εἶνε δὲ ἀρχαιοτάτον, ἀδηλον κατὰ τίναν ἐποχὴν καὶ διὰ τίναν λόγον ἰδρυθὲν ἐκεῖ. Ἴσως, διότι εἶνε ἐκεῖ πηγὴ ὑδάτων, ἰδρῦθη γὰρ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅπως τὰς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐγείρουσιν ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν Ἰσως δὲ καὶ διότι ἦν ἐκεῖ κρύπτη ἐν σπηλαίῳ, ὡς ἰδρύνοντο παλαιότερον οἱ χριστιανικοὶ βωμοί. Ὅπως δὲ ἴσως, τὸ ἄπλοῦκόν ἐκεῖνο ἐκκλησιδίων εἶνε γνωστὸν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀργους, εἰς ἣν ἀνήκεν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παναγία ἢ Κεφαλαριώτισσα,» ἧς εὐρίσκεται ἐκεῖ καὶ μικρὰ τινε ἀρχαιοτάτη ἀγία εἰκὼν, μεγάλως τιμωμένη.

II

Ἡ παρὰ τὸν Ἐρασίνον χώρα ἦν ἄδενδρος καὶ ἔρημος μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως Ὀθωνος.

Τῆν 9|21 Ἰουλίου 1833, ὅτε συνεστήθη διευθύνσις τοῦ κεντρικοῦ Ὀπλοστασίου ὑπὸ τὸν διοικητὴν τοῦ πυροβολικοῦ, περιλαμβανούσα τὸν λόχον τῶν τεχνιτῶν, τὸ τεχνουργικὸν Ὀπλοστάσιον, τὰ καταστήματα τῶν ἐργοστασίων τοῦ πυροβολικοῦ, οἷον νιτροποιεῖα, πυριτοποιεῖα, τεχνουργεῖα, χωνευτήριον, τρυπητήριον τῶν πυροβόλων, τὰ ὀπλοποιεῖα καὶ τὰς διευθύνσεις τῶν ὀπλοστασίων διὰ Διατάγματος τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου καὶ θεμελιωτοῦ τοῦ νεκροῦ βασιλείου

(1) Τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον εἶνε μέγα καὶ ὠραῖον, ἔχον 4—5 λευγῶν μῆκος, ἐπὶ 2 περίπου πλάτους καὶ τριχῶθεν μὲν περιφράσσεται ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρεων, πρὸς δὲ τὴν θάλασσαν εἶνε ἀνοικτόν. (Ἡ Παπαρηγοπούλου. Ἱστορία Ἑλλην. Ἐθνους. Α. 167),

ἡγεμόνος διετάχθη ἡ σύστασις τῶν παρὰ τὸν Ἐρασίον δημοσίων καταστημάτων Πυριτοποιείου, ὧν ἡ οἰκοδομὴ ἐπερατώθη κατὰ τὸ ἔτος 1837. (1)

Ἐπὶ τῆσιν ἐν ὄλῳ (ἐκτός ἐνός κομψοῦ καὶ ἀξιοπροποῦς ἀνω γαίου οἰκήματος τῶν κατὰ καιροὺς Ἐφόρων αὐτῶν καὶ τεσσάρων ἀποθηκῶν) τὰ καταστήματα αὐτὰ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀλλήλων ἀπέχοντα καὶ ἐργαζόμενα διὰ μηχανῶν, κινουμένων δι' ὕδραυλικῶν τροχῶν ὑπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ Ἐρασίου· ἦτοι τὸ Νιτροκαθαρητήριο, Ἀνθρακτεῖον, Ἀναμιγνυτήριο, Ζυμωτήριο, Κοκκοτεῖον, Στιλθωτήριο καὶ Ξηραντήριο.

Τὰ καταστήματα αὐτὰ εἰργάζοντο τακτικῶς καὶ καλῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1862. Κατὰ δὲ τὴν Ναυπλιακὴν ἐπανάστασιν τῆς 1 Φεβρουαρίου 1862, οἱ ἐπαναστάται κατέστρεψαν τὰς μηχανὰς αὐτῶν, ἵνα μὴ ἡ πολεμία αὐτοῖς Κυβέρνησις δυνηθῆ νὰ κατασκευάσῃ ἐν αὐτοῖς πυρίτιδα, προβλέποντες ἴσως μακρὸν τὸν ἀρξάμενον ἀγῶνά των. Ἐκτοτε αἱ πρὸς κατασκευὴν πυρίτιδος καὶ καθαρίσιν νίτρου ἐργασίαι τῶν ἐν λόγῳ καταστημάτων ἔπαυσαν. Μετὰ τινα ἔτη αἱ μηχαναὶ ἐπεσκευάσθησαν, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι τῶν καταστημάτων δὲν ἐπανελήφθησαν, ὡς αἱ πρὸ τοῦ 1862, ἀρκεῖσαι καὶ τακτικά. Ἡ κατάσταση δὲ αὕτη διήρκεσε μέχρι τῆς 4 Ἰουνίου 1868, ὅτε φοβερὰ ἐκρήξις πυρὸς οὐ μόνον κατέστρεψεν ἄρδην αὐτὰ καὶ τὸ οἰκημα τοῦ Ἐφόρου, πλὴν τοῦ Νιτροουργείου, Ζυμωτηρίου, Ἀνθρακτεῖου καὶ τῆς Πυριταποθήκης, καὶ μεγάλως ἐβλάψε τὰ περίξ δένδρα, ἀλλὰ καὶ τὴν περίξ χώραν κατεδόνησε καὶ ὑάλους τῶν οἰκοδομῶν τοῦ Ναυπλίου ἐκ τῆς μεγάλης δονήσεως συνέτριψε. (2)

(1) Ἐπὶ τῆς θύρας ἐνός τῶν καταστημάτων αὐτῶν, τοῦ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίου κειμένου, σώζεται πινακίς, ἐφ' ἧς ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή «Β. Νιτροουργ. ἔτος 1837». Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ κατάστημα τοῦ Νιτροουργείου ὠκοδομήθη τελευταῖον πάντων.

(2) Ἴδου, πῶς διηγῆται τὰ τοῦ συμβάντος τούτου ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδόμενη ἐφημερίς «Ἀργολίς» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 11 Ἰουλίου 1868 φύλλον αὐτῆς.

«Μετὰ λεπτομερεστάτην ἔρευναν (ἐνεργηθειῶν ἀναρίσεων ὑπὸ τοῦ ἀντισυταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ κ. Δ. Βότσαρη) ἀπεδείχθη τὸ ὅλως τυχαῖον τῆς ἐκρήξεως

«Τὸ πῦρ διεδόθη ἐκ τοῦ Ἀναμιγνυτηρίου, ὅπερ ἀνετινάχθη ἐξ ὅλης ἐσωτερικῆς αἰτίας, εἴτε ἐνεκεν μεταποπίσεως τῆς μηχανῆς καὶ ἐπομένως τῆς ἀναφλέξεως, ὅπερ συμβαίνει ἐνίοτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν τοιούτων μηχανῶν, εἴτε ἐνεκεν ξένης οὐσίας, ἧτις ἴσως ἔπεσεν ἐν τῷ μίγματι τῆς ἀναμιγνυομένης πυρίτιδος. Ἄλλως ἢ ἐκρήξις τοιούτου εἶδους καταστημάτων τοσοῦτο συνεχῶς συμβαίνει· καὶ τὸσον εἶνε εὐκόλος ἢ διάδοσις τοῦ πυρὸς, ὥστε τὸ τοιοῦτον οὐδὲν ἐκτακτον παρουσιάζει.

Και ἀνεφοδομήθησαν μὲν κκτόπιν τὰ καταστήματα, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἔκτοτε οὐδὲν οὐδὲν ἐπικνελήθησαν δυστυχῶς καὶ αἱ μηχαναὶ ἐγκατελείφθησαν ἐκεῖ, ἀχρηστοὶ καὶ σκωριῶσαι ἔκτοτε. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ αἱ νέαι μηχαναὶ, ὅς ἐν ἔτει 1876 ἡ Κυβέρνησις ἐπρομηθεύθη ἐκ Βελγίου. Ἀπέμειναν δὲ τὰ καταστήματα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Νευπλίῳ Ὀπλοστασίου, ὡς παράρτημα αὐτοῦ, ὑφ' ἣν καὶ ἀρχήθεν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῶν διετέλουν. Ἄλλ' ἀπέμειναν δυστυχῶς ἀρχαιοτάτες νεκραὶ, ἀπόμαχοι ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἔθνωφελους ἐργασίας, πεπτὰ λείψανα ἄλλης, πατριωτικῆς καὶ φιλοτιμοτέρας ἐποχῆς, διεγείροντα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ θεατοῦ ἀναμνήσεις καὶ συγκινήσεις, ὡς τῆς φαλακρῆς ἡδῆ, τὸ πάλαι δὲ κυπαρισσοφύτου, Λυκῶνης ἢ μελαγχολικῆ τῶν κυπαρίσσω δυάς.

Τὰ ἐν λόγῳ καταστήματα ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῶν διηυθύνοντο ὑπὸ Ἐφόρων, ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀνηκόντων εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Ὀπλοστασίου καὶ ἐχόντων ὑπὸ τὰς διαταγὰς των

«Ἡ ἐκρήξις τοῦ Ἀναμινυτηρίου ἐπέφερε καὶ ἐκείνας τοῦ Στιλβωτηρίου καὶ Κοκκοτείου, ὧν αἱ ἀποστάσεις ἐκ τοῦ πρώτου ἦσαν πολὺ μικραὶ. Τὸ Ζυμωτήριο, μακρότερον κείμενον, διεσώθη, χάρις εἰς διάχωμα, εὐρισκόμενον ἐν τῷ μετὰξὺ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔλαβε χώραν ἡ μεγαλειτέρα ἐνέργεια τῶν ἀερίων καὶ ἐπασφρεύθησαν τὸ πλεῖστον τῶν ἀνατιναχθεῖσων καὶ ἀνεφλεγμένων ὑλῶν.

«Μετὰ τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐκρήξεις ἐπῆλθεν ἡ τοῦ Ἐηραντηρίου. Δυστυχῶς ὁ πνέων βόρειος ἄνεμος παρέσυρε τὰς σφαῖρας τῆς ἐκρήξεως πρὸς τὸ Ἐηραντήριο, ὅπερ, καίπερ ἀρκετὰ μεμακρυσμένον τῶν λοιπῶν καταστημάτων, δὲν διεσώθη.

«Ὁὕτω τὸ Κοκκοτεῖον, Ἀναμινυτήριο, Στιλβωτήριο καὶ Ἐηραντήριο κατεστράφησαν, τὸ δὲ κατάστημα τοῦ Ἐφόρου ὑπέστη σπουδαίας ζημίας. Τὸ ποσὸν τῆς καταστραφείσης πυρίτιδος φθάσει τὰς 10 χιλ. ὀκάδας περίπου. Εὐτυχῶς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ δυστυχήματος δύο μόνον ἐφρονεῦθησαν ἡ δὲ προξενηθεῖσα ζημία τοῦ Δημοσίου ἀναβαίνει εἰς 30—40 χιλ. δραχμῶν.

«Τὰ καταστήματα ταῦτα, παραπήγματα ὄντα ἐκ ξυλείας, εἶχον κατασκευασθῆ πρό 32 περίπου ἐτῶν . . . Δὲν ἦσαν ἕως οὐδ' ὡς πρὸς τὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, οὐδ' ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν παραπηγμάτων σύμφωνα μὲ τοὺς ἰδιαιτέρους κανόνας, καθ' οὓς τὰ τοιοῦτου εἶδους καταστήματα πρέπει ν' ἀνεγείρωνται· οὐδὲ τ' ἀναγκαῖα διαχώματα ὑπῆρχον. Ἐνὶ δὲ λόγῳ παρουσίαζον ἀδιορθοῦτους ἐλλείψεις».

Ἐν τῷ «Αἰῶνι», εἰς τὸ φύλλον τῆς 4 Ἰουλίου 1868, ἔγραψε σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς· «Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐκρήξεως ἐδόθη ἐκ τῆς μηχανῆς καὶ ἐντὸς αὐτῆς. Ἡ ἐκρήξις μαρτυρεῖ ἀκοῦντως, ὅτι ἡ στιγμήαια τις φθορὰ μέρους τῆς μηχανῆς προκάλεσε βίαιαν τριβὴν, προξενήσασαν ἀνάφλεξιν, ἢ σπινθηρα τινὰ ἢ, ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ταχύτητος ἢ τῆς ὑπερβολικῆς διάρκειας τῆς κινήσεως τῆς μηχανῆς. Ὁ κ. Βότσαρης ἀνέφερε· «...Φαί-

ἀναλόγους ὑπαξιωματικούς καὶ ἐργάτας ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ὀπλοστασίου. Πρῶτος Ἐφορὸς διετέλεσεν ἐπὶ τινι ἔτη ὁ Φῶης, Βαυαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ ὕλικου πυροβολικοῦ· μετ' αὐτὸν δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ Φρ. Δαμεινίνας, Γ. Κακκινάρακης, Σπ. Παναγιωτόπουλος, Κριτσούτας, Πικέρνης, Συνοδινός, Σωτήρογος, Θεοχάρης, Κ. Κριεμάδης, Ν. Χατζηπέτρος καὶ Εὐθύμ. Χατζηπέτρος, ἐπὶ τῆς ἐφορείας τοῦ ὁποίου καταστράφησαν τὰ καταστήματα, ὡς εἴρηται. Μετὰ τὴν ἀνέερον δὲ αὐτῶν, τὰ καταστήματα, παρακμάσσαντα, μετὰ δύο-τρεῖς νέους Ἐφόρους, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν ἀνθυπαπιστοῦ τοῦ ὕλικου πυροβολικοῦ καὶ ὕστερον λοχίου τοῦ Ὀπλοστασίου, ὅφ' ἦν καὶ μέχρι τοῦδε διατελοῦσι.

Τὴν, φύσει ὠραίαν, ἀλλ' ἄδενδρον πρότερον, ἐκείνην χώραν ἐπεχείρησαν νὰ καλλιεργήσωσι πρῶτοι οἱ Βαυαροὶ, ἅμα τῇ συστάσει τῶν καταστημάτων τοῦ Πυριτοποιείου. Ἀλλὰ κατέλιπον τὸ ἔργον αὐτῶν ἀτελές, περιστάντες ταχέως εἰς τὴν ἀνάγκην μεγάλων οἰκονομιῶν καὶ θεωρήσαντες ἔκτοτε προσωρινὴν τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονὴν των, ὡς λέγεται. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 1844 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὀπλοστασίου ὁ τότε λοχαγὸς καὶ νῦν ὑποστράτηγος, κ. Πᾶνος Κορωνάιος, ἀνὴρ φιλόκαλος, ἀνεπτυγμένος καὶ δραστηριώτατος καὶ ἀμέσως ἐτελειοποίησε τὸ ἡμιτελές ἔργον, ἐνεργήσας πλήρη καὶ κανονικὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, ἐμφύτευσιν φιλόκαλον καὶ εὐρεῖαν παμπόλλων δένδρων καὶ σύστασιν κήπων καὶ ἀνθῶνων, ὡς ἀληθῆς σκαπανεὺς τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξημερώσας καὶ ἐξωραίσας τὴν περὶξ

νεται δέ, ὅτι οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ πρὸ ἐτῶν ἐφαρμοζομένη μέθοδος τῆς ἐργασίας, ἥτις ἦτο ν' αὐξήσῃ τὸ ποσὸν τῆς πυρίτιδος καὶ οὕτω σὺν τοῖς ἄλλοις νὰ ἐπιτευχθῆ τιμὴ δαπάνης μικροτέρας. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐπήνεγκε συσσωρεύσιν τοῦ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐργαστηρίων ποσοῦ ἐμπρηστικῆς ὕλης· ἐσχάτως δὲ πολλὴ εἶχε συσσωρευθῆ εἰς τὸ Ἐηραντήριον . . . διότι δὲν ὑπῆρχον εἰδικαὶ ἀποθήκαι πρὸς ἀπόθεσιν τῆς πυρίτιδος».

Ταῦτα ἔγραψε τότε ἡ «Ἀργολίς» καὶ ὁ «Αἰὼν» Ἀξιόπιστος δὲ φίλος παρέσχε μοι καὶ τὰς ἐξῆς πληροφορίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1866 περίπου ἡ Κυβέρνησις εἶχε προμηθευθῆ ἐξ Εὐρώπης μεγάλην ποσότητα πυρίτιδος. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐν Ναυπλίῳ πυριταποθήκαι ἐπληρώθησαν, εἶχον μεταφέρει 15 περίπου χιλ. ὀκάδας πυρίτιδος εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἐρασίνον καταστήματα καὶ εἶχον ἀποθέσει αὐτὴν εἰς τὸ Ἐηραντήριον. Ἐκ κακῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ διευθύνοντος τὸ Ἀναμιγνυτήριον ἐργάτου καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἐντάσεως τῆς ἐργασίας του ἐπῆλθεν ἡ ἀνάφλεξις ἐν αὐτῷ πρῶτον. Τὸ πῦρ μετέδοθη ἀστραπηδῶν εἰς τὸ Στιλβωτήριον, Κοκκοτεῖον καὶ Ἐηραντήριον καὶ ἀνέφλεξε πᾶσαν τὴν ἐν αὐτῷ πυρίτιδα. Τότε δὲ συνετελέσθη ἡ καταστροφή.

γῆν. (1) Χάρις εἰς τὸν κ Κορωναῖον κατακοσμεῖ σήμερον τὴν παρὰ τὸν Ἐρασίον χωρὴν πλουσιωτάτη καὶ θαυμασιὰ φυτουργία, πολυθέλητρον καὶ ψυχγωγικώτατον ἀποτελοῦσα ἄλλως. Λέγεται ἐν τούτοις καὶ ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ κειροὺς διευθύνται τοῦ Ὀπλοστασίου καὶ Ἐφοροὶ τῶν ἐν λόγῳ καταστημάτων ἐν φιλοτίμῳ ἀμίλλῃ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον εἰργάσθησαν πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς φυτουργίας τῆς χώρας ταύτης.

Τὸ Ὀπλοστασίον ἐποιήσατο καὶ μίαν ἐτι κατάκτησιν. Τὸ ἀνωθι τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίου ναΐδιον τῆς Ζωυδόχου Πηγῆς ἀνήκεν ἔκπακτι εἰς τὸ Ἄργος, ὡς περὶ αὐτὸ τοῦ νεοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου· ἀλλ' ἀπὸ τεσσαράκοντα περὶ πού ἤδη ἐτῶν κατέλαβεν αὐτὸ τὸ Ὀπλοστασίον. Ἡ κατάληψις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φρ. Δαμείνου, ὅστις, ὡς Ἐφοροὶ τῶν καταστημάτων τοῦ Πυριτοποιείου, προσήρτισεν εἰς αὐτὰ καὶ τὸ ἐν λόγῳ ναΐδιον ἔκτοτε. Οἱ ὀπλοστασίται ἐμερίνησαν ἔκτοτε εὐσεβῶς καὶ φιλοτίμως περὶ βελτιώσεως αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1866 ὁ κ. Θ. Κυδωνάκης, ὡς διευθυντῆς τοῦ Ὀπλοστασίου, διὰ συνεισφορᾶς τῶν Ὀπλοστασιτῶν, ἐποιήσατο μεγάλας καὶ σπουδαίας ἐπισκευὰς, προσθεὶς 7 μέτρων μῆκος οἰκοδομῆς πρὸς ἀνατολὰς ἔξω τοῦ σπηλαίου καὶ ἑξωραΐσας τὸ ναΐδιον πολυειδῶς καὶ φιλοκάλως, οἷον φαίνεται σήμερον.

III

Ὡραῖον ὄνομα ἔχει ὁ Ἐρασίος. Περὶ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἐρᾶν-Ἐράσω-Ἐρασίος-Ἐρασίονος, ἡ κατάληξις τοῦ ὁποῖου σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ ῥιζική τῆς λέξεως ἔννοια. (2) Ἴσως ὁμως ἔχει τὴν ῥίζαν του καὶ ἐκ τοῦ σπανίως χρήσεως ῥήματος Ἐράσω, σημ. χύνω, συγγ. τῷ ῥέω.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἐρασίου ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ, ὡς ὄνομα Ἀργείου τινός (3) καὶ ἐνός υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους. Ποταμοὶ δὲ ἔφερον αὐτὸ τέσσαρες, εἰς ἐν Ἀρκαδίᾳ, εἰς ἄλλων εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς Ἀχαικῆς πόλεως Βούρας, ἕτερος ὁ Ἐρετρικός, ἕτερος δ' ἐν Ἀττικῇ καὶ τέταρτος ὁ ἡμέτερος, ὁ ἐν τῇ Ἀργολίδι. (4)

(1) Τοῦτ' αὐτὸ ἐποιήσατο ὁ κ. Π. Κορωνάιος καὶ ἐν Μύλοις, ὅπου ὑπῆρχεν ἐργαστάσιον σιδηρουργικόν (Σφυρηλατεῖον καὶ Πλυντήριον ἑρίων) καὶ ὅπου ἡ ἀτακτος ροὴ τῶν ὑδάτων, σχηματίζουσα τέλματα, καλίστα τὸ μέρος νοσῶδες.

(2) Erasinus... est etiam cogn. Rom, videtur esse ab ἔρασις, amatio, et significare amatorem. (Aegidii Forcellini etc. Lipsia 1839—1844. Tom. II. pag. 182.)—Μετὰ Ἐτυμολογικὰ πλ. 369.

(3) Ἄθ. Σταγειρίτου, Ὁ γυγία. Β. 118.

(4) Στράβων. Γεωγραφικά. VIII, σ., § 8.

Περίεργον εἶνε, ὅτι ὁ Ἐρασίνοσ, ἐκτὸσ τοῦ ἀρχαιοθέν επικρατήσαντοσ ὀνόματοσ αὐτοῦ τοῦτο, ἔσχε κατὰ καιροὺσ καὶ ἄλλα. Στύμφλοσ εἶνε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὄνομα, εἶτα Ἐρασίνοσ καὶ Ἀρσίνοσ ἢ Ἀρεσίνοσ. (1) Κατὰ τὸν Κοραῖν, ὁ Ἐρασίνοσ Ἰσωσ εἶνε ὁ Χάρησ ποταμόσ, οὗ μνημονεύει ὁ Πλούταρχοσ, καὶ περὶ τὸν ὅποῖον ὁ Ἄρζτοσ συνῆψεν ἰσχυρὰν μάχην πρὸσ τὸν Ἀρίστυππον. (2) Εἰσ δὲ τοὺσ νεωτέρουσ χρόνοουσ ὁ Ἐρασίνοσ ἐκλήθη κοινῶσ Κεφαλάρι. (3) Τὸ ὄνομα τοῦτο εὔρεν ὑπάρχον καὶ ὁ γεωγράφοσ Μελέτιοσ, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, κατὰ τὰσ ἀρχὰσ τῆσ 18 ἑκατονταετηρίδοσ. Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα Κεφαλάρι καὶ πᾶσα ἡ περιφέρεια τῆσ παρὰ τὸν Ἐρασίνον χώρασ καὶ μέχρι τοῦδε τὸ δικτηρεῖ, ὡσ καὶ ὁ ποταμόσ, πλὴον ἤδη τῶν δύο ἑκατονταετηρίδων.

Ὁ ἱστορικὸσ οὗτοσ ποταμόσ εἰσ τοὺσ παλαιοτάτοουσ χρόνοουσ, καθ' οὓσ οἱ ἄνθρωποὶ ἐτίμων καὶ ἐλάτρευον καὶ τοὺσ ποταμοὺσ, ἐγείροντεσ εἰσ αὐτοὺσ ἀγάλματα, ἔτυχε καὶ αὐτόσ ὁμοίων τιμῶν, προσωποποιηθεῖσ. Κατὰ τὴν μικρυρίαν τοῦ Αἰλικνοῦ, οἱ Στυμφάλιοὶ ἀπείκάζον εἰσ ἄγαλμα τὸν Ἐρασίνον, ὡσ βόα, ὡσ οἱ Λακεδαιμόνιοὶ τὸν Εὐρώταν, οἱ Σικυώνιοὶ καὶ Φλιάσιοὶ τὸν Ἀσωπὸν καὶ οἱ Ἀργεῖοὶ τὸν Κηρισσόν. (4)

Τοὺσ Στυμφάλιοὺσ ἐνδιέφερον ὁ Ἐρασίνοσ διὰ λόγον σπουδαιότατον. Κατ' ἀρχαίαν δόξαν, ἑκπαλκὶ επικρατήσασαν, αἱ ὑπὸ τὰσ νοτίας ὑπωρεῖασ τοῦ Χάου πηγαὶ τοῦ Ἐρασίνοῦ θεωροῦνται δευτέραι πηγαὶ αὐτοῦ. Αἱ δὲ πρῶται πηγαὶ αὐτοῦ εἶνε ἐν τῇ λίμνῃ Στυμφάλιδι, τῆσ Κορινθίεσ ἤδη, πάλαι δὲ τῆσ Ἀρακιδίασ, πλησίον τῆσ πόλεωσ Στυμφάλου, ἐν ἣ ἐτρέφοντο αἱ διαβόητοὶ καὶ ἀνδροφάγοὶ Στυμφαλίδεσ ὀρνιθεσ, ἧσ ἐφόνευσε, κατατοξεύσασ ὁ Ἡρακλῆσ, βοηθεῖα τῆσ Ἀθηνᾶσ, καὶ ἡ ὁποία λίμνη καλεῖται κοινῶσ ἤδη λίμνη Ζηρακῆ. Ἐκεῖθεν πηγάζει ὁ ποταμόσ, Στύμφλοσ καλούμενοσ, κατέρχεται εἰσ χάσμα γῆσ καὶ χάνεται, διαρρέων δὲ διακοσίουσ σταδίουσ ὑπὸ τὴν γῆν κατὰ τὸν Στράβωνα, ἀναφαίνεται αὐθισ εἰσ τὴν Ἀργολίδα, ὑπὸ τὸ ὄροσ Χάον, ἐνθα μεταβάλλει ὄνομα καὶ ἀντὶ Στυμφάλου καλεῖται Ἐρασίνοσ. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ στρατηγόσ Ἰφικράτησ πολιορκῶν τὴν πόλιν Στύμφαλον, ἐπεχείρησε ν' ἀποφράξῃ τὴν κατάδυσιν τοῦ ποταμοῦ, προμηθευθεῖσ πολλοὺσ σπόγγουσ, ἔπαυσε δὲ τὸ

(1) Στράβων, Αὐτόθι.

(2) Πλούταρχοσ. Ἄρατοσ. 28.

(3) Κεφαλάρι (=μάνα νεροῦ, κεφαλόδερσον, κρουριά), κοινῶσ λέγεται πᾶσα μεγάλη πηγὴ, ἄφρονον ὕδωρ ἐκπέμπουσα. Ἐντεῦθεν φυσικῶσ αἱ πηγαὶ τοῦ Ἐρασίνοῦ ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ εἶτα ὀλόκληροσ ὁ ποταμόσ.

(4) Αἰλικνόσ. Ποικίλη Ἱστορία. Β. 33.

ἔργον του ἕνεκα διουσημίας. Τὴν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου παράδοσιν αὐτὴν ἀναφέρουσιν ὁ Παυσανίας, Στράβων, Ἡρόδοτος, Ὀβιδίος καὶ ἄλλοι. (1)

Φαίνεται, ὅτι ἡ ἀρχαία αὐτὴ παράδοσις μεταβιβάσθη καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους. Διηγοῦνται δὲ οἱ γέροντες, ὡς λεγόμενον πάλαι ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ βεβαιοῦν τὴν ἀρχαίαν δόξαν, ὅτι Πασῆς τις τῆς Στυμφαλίας εἶχε ποτὲ ποιμένα, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ ἦτον ἐν τῷ Κεφαλαρίῳ τοῦ Ἄργους. Ὁ υἱός, ἀπιστος ποιμὴν τοῦ Πασῆ, ἀπεκεφάλιζεν ἐκάστοτε ἐν πρόβατον καὶ τὸ ἔρριπτεν εἰς τὴν λίμνην, τὸ δὲ ρεύμα ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐν Ἄργολίδι Ἐρασίνον, ὅπου ὁ πατὴρ τὸ ἐλάμβανε. Μετὰ τινα καιρὸν ὁ Πασῆς, βλέπων τὰ ποιμνία του ἐλαττούμενα, ἐνήργησεν ἀνάκρισιν καὶ ἀνεκάλυψε τὴν γενόμενα· ὡς ἀντίποινον δὲ τῆς ἀπιστίας τοῦ ποιμένος του, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν του καὶ ἔρριψε αὐτὴν εἰς τὴν λίμνην· ἡ δὲ κεφαλὴ, παρασυρθεῖσα ὑπὸ τοῦ ρεύματος, ἐξεβράσθη εἰς τὰς παρὰ τὸ Χάον δευτέρως πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου καὶ περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς τοῦ ποιμένος τοῦ Πασῆ.

Ἐν τούτοις τὴν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου ἀρχαίαν αὐτὴν δόξαν ἀμφισβητοῦσιν οἱ νεώτεροι, διατεινόμενοι, ὅτι οὗτος ἐκπηγάζει ἐκ τῶν ἐγκάτων τοῦ ὄρους Χάου ἢ σχηματίζεται, ἀγνωστον τοῦ, ἐκ χειμᾶρων μεταξὺ Ἄργολίδος καὶ Ἀρκαδίας. Τοῦτο συνάγουσι καὶ ἐκ τοῦ, ὅτι ὁ Ἐρασίνος, ἐκτὸς τῶν κατ' ἔτος συνήθων ἀναβάσεων (κατὰ τὸν χειμᾶνα) καὶ ἐλαττώσεων (κατὰ τὸ θέρος) τῶν ὑδάτων αὐτοῦ, κατὰ περιόδους μακρὰς 10—15 ἐτῶν ἐξκντλεῖται ἐντελῶς καὶ ἡ κοίτη του ξηραίνεται ἐπὶ τρεῖς καὶ ἐνίοτε τέσσαρας μῆνας, ἐνῶ οὐδέποτε πάσχει τοῦτο ἡ Στυμφαλὶς λίμνη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὰς πρώτας τοῦ φθινοπώρου βροχᾶς τὸ ὕδωρ ἐκρέει ὑπὸ τὸ Χάον θαλαρὸν, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινε, λέγουν, ἐν βίῃ ἐκ Στυμφαλίδος.

IV

Ὁ Ἐρασίνος ἐγκλείει πολλὰς μυθολογικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀναμνήσεις, ἐκτὸς τῶν περὶ τῶν πηγῶν αὐτοῦ, περὶ ὧν εἴρηται. Καθόσον, οὐ μόνον διὰ τὴν Στυμφαλίδαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Ἄργος ἦτον ἐκπαλαι ποταμὸς ἀρχαιοτάτος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ πατὴρ τῆς τραγωδίας Αἰσχύλος εἰς τὰς Ἰκέτιδας. Αἱ πεντήκοντα θυγατέρες τοῦ Δανκοῦ, φυγοῦσαι τὴν Αἴγυπτον, ἤλθον εἰς τὴν «εὐφρονα» χώραν τοῦ Ἄργους, ἐνθα ἤτήσαντο τὴν εὐμένειαν τῶν Θεῶν καὶ τὴν προστασίαν

(1) Παυσαν. II. κδ, 7. vii, κβ, 3-9.—Στράβων vi, β. 9, viii, λ, 8, η. 4.—Ἡρόδοτος vi 76.—Ὀβιδίος. Μεταμορφώσεις Βιβλ. ΙΕ. στ, 275.—Ἠρωγυγία. Γ. 195, Δ. 219.

τοῦ βασιλέως Πελασγῶ. "Ὅτε δὲ ἀγαθὸς ἀναξ, μὴ ἐνδοῦς τὸ πρῶ-
τον εἰς τὰς ἰκασίας αὐτῶν, συγκατένευσεν ἐπὶ τέλους, συναινοῦντος
καὶ τοῦ λαοῦ του, ὁ χορὸς τῶν Δαναίδων ἀναφωνεῖ,

«Ἴτε μὲν ἀστυάνακτας μάκαρας
θεοὺς γανάνετες πολιούχους
τε, καὶ οἱ χεῦμ' Ἐρασίνου
περιναίετε παλαιόν·
Ἵποδέξασθ' ὀπαδοὶ μένος.
Αἶνος δὲ πόλιν τήνδε Πελασγῶν
ἐχέτω, μηδ' ἔτι Νείλου
προχοῆς σέβωμεν ὕμνοις.» (1)

Πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Χίου ἐκτείνεται ἡ Λυκώνη, ὄρος, τὸ
πάλαι κυπαρισσόφυτον, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀποίου
ἔκειντο ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος καὶ ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλ-
λωνος, τῆς Λητοῦς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐκ λευκοῦ λίθου, περίφημα
ἔργα τοῦ ἀθανάτου Πολυκλείτου. Παρὰ δὲ τὴν ὑπὸ τὴν Λυκώνην
λεωφόρον ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. (2) Μεσημβρινῶς δὲ, ὀλί-
γον ἀπωτέρω, ὑπῆρχε τότε ἱερὸν ἄλλος πλατάνων, ἀρχόμενον ἀπὸ
τοῦ ὄρους Ποντίου καὶ λήγον παρὰ τὴν κατὰ τὴν Λέρνην θάλασ-
σαν καὶ ἐντὸς τοῦ ὀποίου ἄλλους ἦσαν ἀγάλματα, τῆς Προσύμνης
Δήμητρος, τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἀνάθημα τῶν θυγα-
τέρων τοῦ Δαναοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τοῦ Ποντίου εἶχεν
ιδρύσει ἱερὸν τῆς Ἀθηναῖς Σαίτιδος Ἐτελείτο δὲ κατὰ τὴν Λέρνην
ὑπὸ τῶν Ἀργείων ἐορτὴ τῆ Λερναίᾳ Δήμητροι, συστηθεῖσα ὑπὸ τοῦ
Φιλάμωνα. (3)

Ἵπὸ τὸ Χίου ἐφύοντο καὶ τὸ παλαι δένδρα ἡμερα. Ἐκεῖ δὲ,
παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου, ἐτέλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἀργεῖοι, κισ-
σοῖς στεφανούμενοι, θυσίας εἰς τὸν Διόνυσον καὶ τὸν Πῆνα καὶ ἐορ-
τὴν εἰς τὸν Διόνυσον, καλουμένην Τύρβην. (4) Τοῦ Διὸς καὶ τῆς
Σεμέλης ὁ εὐχάρις υἱός, ὁ καὶ Βάκχος καὶ Ἰακχος ἐπιτεγόμενος,
ὅστις ἀλληγορεῖτο καὶ εἰς τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Ἐρωτα, κατὰ τὸν
Ὀρφέα, ἐμυθολογεῖτο, ὡς γεννηθεὶς, ἐξ ἔρωτος τὸ ἔαρ ἐν μέσῳ
ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ κατὰ τὸ ζῳδιον τοῦ Ταύρου καὶ ἀνα-
τραφεὶς ὑπὸ τῶν Ὑάδων, τῶν ἐπισημοτέρων ἀστέρων τοῦ κατα-

(1) Αἰσχύλου Ἰκέτιδες. 1015—1022.

(2) Πausανίας II, κδ. 6—7.

(3) Πausαν. II λς. 6-8, λς. 1-3.—Ὠγγυία Γ. 194, Δ. 216—218.

(4) Πausαν. II κδ. 7.—Ὠγγυγ. Γ. 434.

στερισμοῦ τούτου εἰς τὸ ὄρος Νίσσαν, ὅπου εὗρέθη πρῶτον τὸ κλῆμα καὶ ἡ σταφυλή. Ὁ Διόνυσος ἦν ὁ χαριέστερος τῶν ἀρχαίων Θεῶν, λατρευόμενος εἰς πολλὰς πόλεις καὶ ἔθνη. Ἡ ἀρχὴ τῆς λατρείας αὐτοῦ ἦτο συμβολικὴ, ἀλληγορουμένη εἰς τὴν γεννητικὴν δύναμιν τῆς φύσεως· διὸ καὶ οἱ Ὀρφικοὶ ἐκάλουν αὐτὸν Πρωτόγονον, καὶ πατέρα καὶ υἱὸν, γεννῶντα καὶ γεννώμενον. Μετὰ ταῦτα ἡ λατρεία αὐτοῦ ἐτελεῖτο εἰς πολλὰς μυστικὰς ἐορτὰς καὶ τελετὰς καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξέπεσον εἰς βακχεύματα. Ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Κἀδμου Ὁ ἀρχαῖος οὗτος θεὸς ἔφερε 415 ἐπίθετα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται καὶ τὰ Ἀνθεύς, Ἀμπελοφύτωρ, Ἀγλαόδωρος, Ἀγλαόμορφος, Βοτρυοεῖς, Βασιλεύς, Γηθόσυνος, Ζωογόνος, Ἡδύς, Ἡπιος, Κωμικῆς, Μαινόμενος, Ποσειδόνος, Ραδινός, Ὑπναλέος, Φιλοπαίγμων, Χρυσόκομης, Χορευτῆς καὶ Ψυχοπλάνης. (1) Ὁ δὲ Πᾶν φαίνεται ἔχων ἀδέσποτον τὴν γέννησιν, πολλῶν καὶ διαφόρων ἀναφερμένων, ὡς γονέων αὐτοῦ. Ἐγεννήθη ὅμως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν εἰς τὸ Λύκιον ὄρος. Ἦτο κακόμορφος, κατὰ μὲν τὸ ἄνω ἡμισυ τοῦ σώματος ἄνθρωπος, τὸ δὲ λοιπὸν τράγος. Ἀνετράφη ὅμως ὑπὸ τῶν Νυμφῶν. (2) Ὑπῆρξε κυνηγός, δούς τῇ Ἀρτέμιδι τοὺς θηρευτικὰς κύνες, ποιμὴν ἐμπειροῦ καὶ μάντις, διδάξας τὸν Ἀπόλλωνα τὴν μαντικὴν. Φιλέρημος φύσει, διέτριβεν εἰς τὰ ὄρη, δάση, πεδία καὶ σπήλαια μετὰ τῶν Νυμφῶν, ὄρχουμένων περὶ αὐτὸν, παίζοντα τὴν ἐπτάφωνον Σύριγγα ἐπὶ χόρτων χλωρῶν. Ἐνομιζέτο ὁ Πᾶν θεὸς μέγας καὶ προστάτης τῶν ὄρεων, σπηλαίων, ἄτινα ἦσαν ἱερὰ αὐτοῦ, σκοπέλων, ποιμένων καὶ κυνηγῶν καὶ ἀρχηγός τῶν Νυμφῶν, ἐχθρός δὲ τῶν ὑλοτόμων. Ἐθυσιάζον αὐτῷ θυμιάματα καὶ ἀρώματα ποικίλα. Ὁ Πᾶν ἔφερεν 86 ἐπίθετα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται καὶ τὰ Ἀγρότης, Ἀντροχαρής, Βακχευτῆς, Εὐκέλαδος, Ἡδύγελος, Μουσοπόλος, Οἰστρομάνης, Ὀρειβάτης, Φιλοδένδρος καὶ Φιλοπαίγμων. (3)

Ἡ μικρὰ αὕτη παρέκβασις περὶ τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Πανὸς χρησιμεύει διὰ τὴν νοήσιν τις κάλλιον τὸν λόγον, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν χάριν τῶν ἀρχαίων ἐκείνων παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίου θυσιῶν καὶ ἐορτῶν, ἐν αἷς, ὑπὸ τὰς ποιητικωτέρας καὶ θεατικωτέρας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ ἐμπνεύσεις, οἱ ἀρχαῖοι Ἀργεῖοι, φύσει παιδρῶν χαρακτῆρος καὶ μουσικώτατοι, ἀπῆλθον τῶν θείων δῶρων τῆς ἐξοχῆς, εἰς διαχύσεις ψυχαγωγικωτάτας εὐθυμοῦντες. Ἀλλά,

(1) Ὡγουγ. Γ. 159—175.

(2) Παυσαν, VIII λ. 2.

(3) Ὡγουγ. Α. 457—465. Γ. 303—307.

«Τότε ἡ ἔκτασις τοῦ πάλ' εὐκόσμου
κόσμου
διαίτημα εὐθύμων θεοτήτων
ἦτον,
καὶ ἔλαμπ' εἰς πᾶν δάσος ἀλσηίδος
εἶδος
καὶ εἰς πᾶν ρεῖθρον νύμφη ποταμῶ
μῶν·
καὶ ἔκρυπτον ὄρεστιάδων πλήθη
λίθοι
κ' εἰς πᾶσαν δρυὸν δρυὸς ἐνεσκαροῦτο
οὕτω! . . . » (1)

Ἐπὶ μακροῦ παρὰ τὸ Χάον βραχέδους ὕψους κεῖνται ἐρείπια πυραμίδος, ἧς ἡ κατασκευὴ δείκνυσι τέχνην μεταξὺ Κυκλωπείας καὶ Πελασγικῆς. Σύγκειται ἐκ μεγάλων πετρῶν, σχηματιζουσῶν σειρὰς ὀριζοντίους· εἰς μίαν δὲ τῶν γωνιῶν αὐτῆς παρατηρεῖται βᾶθος μετὰ μιᾶς πύλης. Ἡ πυραμὶς αὕτη εἶνε, κατὰ τὸν *Emile Isambert*, (2) ἀναμφιβόλως τὰ πολυάνδρια, ἅτινα ἐγένοντο πρὸς τιμὴν τῶν Ἀργείων, τῶν πεσόντων ἐν Ὑσιαιῖς, ἐν μάχῃ, καθ' ἣν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους, καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρχε τῶν Ἀθηναίων ὁ Πεισίστρατος, τὴν ἕκτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. (3)

Ἡ παρὰ τὸν Ἐρασίνοιο χώρα ἦν τὸ πάλαι διάρρυτος ἐκ ποταμῶν καὶ πηγῶν. (4)

Ὡς μαρτυρεῖ ὁ Παυσανίας, ὁ Ἐρασίνοιο εἰσέβαλλεν εἰς τὸν ποταμὸν Φρύζον (ἢ Φρίζον), ὁ δὲ Φρύζος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μεταξὺ Λέρνης καὶ Τημενίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν ἱερὰ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ μνήμα τοῦ Τημένοιο (5). Τίς οὗτος ὁ Φρύζος, εἶνε σήμερον ἄδηλον. Βεβαιοῦται δὲ, ὅτι οἱ ἐπιζῶντες οὐδέποτε ἐνεθυμήθησαν, οὔτε ἤκουσαν παραδοσιν, καθ' ἣν ὁ Ἐρασίνοιο εἰσέβαλλεν εἰς ἄλλον ποταμὸν· ἀλλ' ὡς ἐκπαλαι γνωστὸν, γινώσκουσιν, ὅτι ἀπευθείας ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ μόνον κατὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ, ἐγγύτατα τῇ θάλασσῃ, ἐνοῦται μετὰ τοῦ χειμάρου Χαράδρου. Ἐπειδὴ δὲ πιθανῶς δὲν πλανᾶται ὁ Παυσανίας, οὔτε συγγέει τὸν Φρύζον μετὰ τοῦ Χαράδρου, οὐ ἰδιαιτέρως μνημο-

(1) Στίχοι Ἀγγ. Βλάγγου.

(2) *Itinéraire Descriptif, Historique et Archéologique de l'Orient.*

(3) Παυσαν. I κδ. 8.

(4) Παυσαν. II λς—λη

(5) Παυσαν. II λς 6 καὶ λη 1.

νεύει ἀλλαχοῦ, (1) δέον νὰ παραδεχθῆ τις ἐξ ἀνάγκης, ὅτι ἔνεκα ἐδαφικῶν καὶ ὑδρολογικῶν ἀλλοιώσεων, ὁ Φρύζος ἐξηφανίσθη ἢ ἐπέζησε παρηκμακῶς, ὡς μικρόν τι ποτάμιον, ἐκβάλλον εἰς τὸν Ἑρασῖνον. (2) Τοιοῦτοι ἐξαφανισμοί, καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντες, κυροῦσι τὸ ὥραϊον ἐκεῖνον τοῦ χαριστάτου Λουκιανοῦ, ἄ'Αποθνήσκουσιν, ὦ πορθμεῦ, καὶ πόλεις, ὡπερ ἄνθρωποι· καὶ τὸ παραδοξότατον καὶ ποταμοὶ ὄλοι!» (3)

Περὶ τοῦ Ἑρασίνου ἀναφέρεται, ὅτι ἠμπόδισέ ποτε τὴν διάβασιν τῶν ὑπὸ τὸν Κλεομένην Σπαρτιατῶν, βαδιζόντων κατὰ τοῦ Ἄργου, καὶ ἐπροστάτευσεν οὕτω τοὺς συμπατριώτας του καὶ τὴν πόλιν. (4)

Τίς οἶδε πόσων καὶ πόσων ἄλλων σκηνῶν καὶ συμβάντων μάρτυς ἐγένετο ὁ προαιώνιος Ἑρασῖνος καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς πολυπληθεῖς ἐπιδρομῆς καὶ κατακτητὰς αὐτῆς ἀπὸ

(1) Π α υ σ α ν. Π κ ε, 2.—Θ ο υ κ ι δ ῖ δ ῆ ς Ε. 60.

(2) Ὑπάρχει σήμερον τοιοῦτο, καλούμενον κοινῶς Π ο τ α μ ἄ κ ι.

(3) Λ ο υ κ ι α ν ὄ ς. Χάρων ἢ Ἐπισκοποῦντες. 23.

(4) Ὁραῖον καὶ ἀξιοσημνόμενον εἶνε τὸ ἱστορικόν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐλαβέ ποτε παρὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν χρησμόν ἄ' Ἄ ρ γ ο ς α ἰ ρ ῆ σ ε ι ν », ἐν ᾧ ἡ Πυθία εἶχε δώσει εἰς τοὺς Ἄργείους ἄλλον, τόνδε·

ἄ' Ἄ λ λ ' ὅ τ α ν ἡ θ ῆ λ ι ε α τ ὸ ν ἄ ρ ρ ε ν α ν ἰ κ ῆ σ α σ α

ἄ' Ἐ ξ ε λ ἄ σ η κ αὶ κ ῶ δ ο ς ἐ ν Ἄ ρ γ εῖ οἰ σ ι ν ἄ ρ η τ α ι,

ἄ' Π ο λ λ ἄ ς Ἄ ρ γ εῖ ὼ ν ἄ μ φ ι δ ρ υ φ ἑ ἄ ς τ ὸ τ ε θ ῆ σ ε ι ν ».

Ὁ Κλεομένης, ἄγων τοὺς Σπαρτιάτας, ἀφίκετο εἰς τὸν ποταμὸν Ἑρασῖνον. Ἐκεῖ ἐτέλεσε θυσίας. Ἄλλ' ὁ Ἑρασῖνος ἤτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀδιάβατος ἐξ ὑπερχειρίσεως τῶν ὑδάτων. Ὁ Κλεομένης τότε ἠσθάνθη θαυμασμόν καὶ σέβας πρὸς τὸν Ἑρασῖνον, «οὐ προδιδόντα τοὺς πολιήτας» καὶ ἀπῆλθεν εἰς Θυρέαν.

Ἐκ τῆς Θυρέας μετέβη εἰς Ναυπλίαν καὶ Τίρυνθα παρὰ τὴν Σῆπειαν. Ἐκεῖ δὲ διὰ δολοῦ στρατηγικοῦ (διότι τὴν ἐκ τοῦ φανεροῦ μάχην δὲν ἐφοβοῦντο οἱ Ἄργεῖοι, ὧν τὴν πόλιν κατὰ τὸν Πλούταρχον (Κλεομ. 28), οὐδ' αὐτὸς ὁ δεινότατος τῶν στρατηγῶν Πύρρος ἠδυνήθη νὰ κατάρχη), κατέστρεψε τοὺς Ἄργείους, ὧν οἱ μὲν ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ κατεσφάγησαν ἢ συγκατεκρήσαν μετ' ὅλους τοῦ Ἄργου, τοῦ υἱοῦ τῆς Νιοβῆς, ὅπου κατέφυγον καὶ τὸ ὅσιον ὁ Κλεομένης ἐνέπρησε. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφρονεῦθησαν 7,777 Ἄργεῖοι κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὃν ὅμως ἀριθμὸν ἀρνεῖται ὁ Πλούταρχος, ὁμολογῶν ἐν τούτοις μεγάλην τὴν καταστροφὴν. Ὁ Πausanias ἀναφέρει, ὅτι πεντακισχίλιοι Ἄργεῖοι συγκατεκρήσαν μετὰ τοῦ ἄλλους, ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν μάχην φρονεθέντων. Κατὰ δὲ τὸν Βαρβελμῆν καὶ τὸν κ. Κ. Παππαρηγόπουλον ἐφρονεῦθησαν ἑξακισχίλιοι πολέμισται, οἱ ἀριστοὶ καὶ κράτιστοι τῶν πολιτῶν, ἐν οἷς καὶ τῆς νεολαίας τὸ ἄθος.

τῶν Μακεδόνων καὶ Ῥωμαίων μέχρι τῶν Τούρκων, καὶ πόσα εἶδε, τελούμενα, παρὰ τὰ ἀργυρᾶ αὐτοῦ ρεῖθρα! (1)

Διηγούνται δέ, ὅτι, ὅτε ὁ Δράμαλις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀργολίδα, συνέβη αὐτῷ παρὰ τὸν Ἐρασίνον ἀναλογόν τι ἀντιστρόφως τῷ τοῦ Κλεομένου. Πολλὰ ὑπέστη ὁ Τουρκικὸς στρατὸς διότι ὁ Ἐρασίνος

οὕτως ὁ Κλεομένης ἐβάδισεν ἐπὶ τὸ Ἄργος, ἔρημον πλέον ἀνδρῶν μετὰ τὴν πανολεθρίαν.

Εἰς τὴν ὥραν δὲ ἐκείνην τοῦ ἐσχάτου κινδύνου μία γυνὴ Ἀργεῖα, ἀθάνατος, ἢ περιώνυμος λυρικὴ ποιήτρια, ἢ, ἐνδόξου κακαγωγῆς καὶ ἀνδρεία, Τελέσιλλα, ἔσωσε τὴν πόλιν. Τοὺς μὲν οἰκέτας καὶ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ φέρωσιν ὄπλα διὰ νεότητα ἢ γῆρας ἀνεθίβασεν εἰς τὸ τεῖχος, σήθησε δὲ ἁμέσως τὰς ἀγκυαίας γυναῖκας τοῦ Ἄργους καί, ὀπλίσασα αὐτὰς δι' ὄπλων ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις ὑπολειπομένων ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μεθ' ὀρμῆς καὶ τόλμης δαιμονίου.

Ἐθαύμασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν παράταξιν, τὸ παράστημα, τὴν ἀνδρείαν καὶ φιλοπατρίαν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ἡρωικῶς ἐμάχοντο καὶ ἀπέκρουον αὐτούς, ἐξέβαλον δὲ τῆς πόλεως τὸν, εἰσβαλόντα καὶ κατασχόντα τὸ Παμφυλικόν, ἕτερον βασιλεῖα Δημάρατον, καὶ σκεφθέντες, ὅτι, ἂν νικήσωσι γυναῖκας, οὐδεμία δόξα δι' αὐτούς, ἂν δὲ νικήθωσιν, ἢ ἕττα θά ᾔνε αὐτοῖς συμφορὰ καὶ ὄνειδος, ὑπεχώρησαν καὶ τὸ Ἄργος ἐσώθη.

Οἱ χρησμοὶ ἐξηγήθησαν, ὁ μὲν πρὸς τὸν Κλεομένην, ὅτι διὰ τοῦ «Ἄργος κίρρησειν» ἐδόξλου, ὅτι θὰ κερυεύσῃ τὸ ἄλσος τοῦ Ἄργου, ὁ δὲ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους διὰ τῆς βῆθείσης ἀριστείας τῶν γυναικῶν, εἰς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τῆς ὁποίας ἰδρῦθη ταῖς ἐπιζησάσαις γυναιξίν ἀγαλμα Θεοῦ γυναικῶν τοῦ Ἐνναλίου (Ἄρεως), τὰς δὲ πεσοῦσας ἐν τῇ μάχῃ ἔθαψαν ἐπὶ τῆς Ἀργείας οδοῦ, καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν κατ' ἔτος, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μάχης, ἑορτήν, καλοῦμένην Ὑβριστικά, καθ' ἣν αἱ γυναῖκες ἔφερον ἀνδρικοὺς χιτῶνας καὶ γλαμύδας, οἱ δὲ ἄνδρες πέπλους καὶ καλύπτρας γυναικῶν. Ἡ μάχη δ' αὕτη ἐγένετο κατ' ἄλλους μὲν τῇ 7 Ἰσταμένου, κατ' ἄλλους δὲ τῇ νομηνίᾳ τοῦ κατ' Ἀργεῖους Ἐρμάϊου μηνός, περὶ τὰ τέλη τῆς σ'. π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

(Ἡ ρόδωτος VI. 76—83.—Παυσαν. II, κ. 7—10, III. δ. 4.—Πλούταρχος. Γυναικῶν ἀρεταί. 4.—Ἀντήνορος Περιήγησις Γ. 162.—Λουκιανός. Ἐρωτες 30—Βαρθελεμῆς. Περιήγησις τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος Δ. κεφ. 53.—Δ. Πανταζῆς. Δέσχη περὶ Μυκηνῶν, σελ 14—Κ. Παπαρρηγόπουλος. Ἱστορία Ἑλλήν Ἐθνους' Α. 217, 358.—Ὠγγύγια Γ 434—436.)

(1) Ὀλίγον μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρασίνου ἀνατολικῶς, εἰς τὴν ἀμαξίτην ὁδὸν Ἄργους—Μύλων, εἰς τὸ πέμπτον ἀπ' Ἄργους στάδιον, θεοῖς γραφικωτάτη, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἐρασίνου καὶ φυτοστόλιστος, καλεῖται ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν κοινῶς Μπαρμπαραούσα. Ἀγνωστὸν μοι πότε καὶ διὰ τίνα λόγον ἡ θεοῖς αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο. Πάντως ὅμως θὰ ἔχη τὴν ἱστορίαν της.

ἦτον ἐντελῶς ἄνδρος καὶ κατὰξηρος. Ἦτο τότε φοβερὰ ἀνδρεία ἐν τῇ Ἀργολίδι καὶ εἶχον ἐξαντληθῆ καὶ ὅλα τὰ φρέατα τῆς πόλεως. Ἄλλ' ὁ λαὸς τότε ἐξήγησε τὸ γεγονός, ὡς θαῦμα τῆς παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου Παναγίας τῆς Κεφαλαριώτισσας ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν ὀπλῶν. Ἀγαθὴ ἦτον ἡ πρόληψις καὶ ἡ Κεφαλαριώτισσα ἐθαυματουργήσεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν συμπατριωτῶν τῆς. Ἄλλα δὲ θαύματα αὐτῆς δὲν ἀναφέρονται, οὔτε θρυλεῖται,

«Ὡσὰν τῇ Δραπανιώτισσᾳ ποῦ εἶχται
 Τὰ σπῆρα καὶ ἔαφνίξει τσοῦ πλακιότες·
 Καὶ σὰν τὴν Παλαιόχτιστῃ, ποῦ ἰδρονεῖ
 Ἴδρωτα κρύον, γιὰτ εἶναι μαρμαρένια·
 Καὶ τὴν Κεχρινιώτισσᾳ, ποῦ φεύγει
 Καὶ πάει στὴν Μπαρμπαριῦ καὶ φέρνει σκλάβους!» (1)

Τοῦναντίον, ἡ Κεφαλαριώτισσα εἶνε ἀθύρσιμος, ἰλαρὰ καὶ χαρμῶσυνος Παναγία, ἱερὸν ἀγῶν ἐξοχικῶν διαχύσεων καὶ θρησκευτικῆς λατρείας.

Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατ' ἔτος τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου τελουμένη, ἐπιμελεῖα τοῦ Ὀπλοστασίου, περίφημος αὐτῆς πανήγυρις, ἡ τὴν ἀρχαίαν Τύρβην ἀντικαταστήσασα, εἰς ἣν συρρέουν ἐκτὸς τῶν παρὰ τὸν Ἐρασίνον χωρίων, πολλοὶ Ναυπλιεῖς καὶ πολυπληθεῖς Ἀργεῖοι καὶ, ὑπὸ τοὺς βαθυσκύτους καὶ χλοεροὺς ἐκεῖ δένδρωνας, παρὰ τὰ κελαρύζοντα βεῖθρα τοῦ Ἐρασίνου, ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πνοῶν τῶν ζεφύρων καὶ τῶν ἀπείσων ἐκείνων καλλονῶν τῆς φύσεως, διαχύνονται εἰς Πασχαλίους ψυχαγωγικωτάτας εὐθυμίας, ψήνοντες ὠραίους καὶ εὐβρώτους ἀμνοὺς καὶ ὀρχοῦμενοι τοὺς ἑλληνικοὺς χοροὺς πρὸς τοὺς ἤχους παντοίων μουσικῶν ὀργάνων καὶ ἄσμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀντῆχει ἄλλοτε τὸ τοῦ εὐτραπέλου καὶ διογενίζοντος γέροντος Σεβαστοῦ, ἐπιστάτου τοῦ Πυριτοποιείου, ὅστις, ἦδεν ἐνθουσιῶν,

«Τέρψις εἶνε ἡ εὐφροσύνη
 Πάντοτε ἡ ἐξοχή! . . .»

V

Τὸ ὕδωρ τοῦ Ἐρασίνου ὑπῆρξεν ἀνεκκῆθεν χρησιμώτατον τοῖς Ἀργεῖοις.

Δι' αὐτοῦ κινεῦνται ἐκτὼ ὑδρόμυλοι, ἀρχαῖοι, ὠκοδομημένοι εἰς τὴν περιφέρειαν Κεφαλαρίου. Ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐννέα ταιούτοι, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ εἰσπία ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν φαίνονται.

Εἰρηται δὲ, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 μέχρι τοῦ 1868 διὰ τοῦ

(1) Στίχοι Ἀνδρ. Λασκαράτου.

ὕδατος αὐτοῦ εἰργάζοντο καὶ τὰ παρὰ τὸν Ἐρασίον δημόσια καταστήματα τοῦ Πυριτοποιείου.

Δι' αὐτοῦ ἐπίσης κατὰ κύριον λόγον κατωρθώθη ἡ θυμασία φυτουργία τῆς φύσει ὠραίας καὶ πολυθελγήτρου χώρας ἐκεῖνης.

Ἡ γῆ εἶνε ἡμερος, καλλιεργημένη καὶ εὐφωρατάτη. Οἱ ἀγροὶ δίδουσι πλούσια καὶ πολυειδή προϊόντα. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1838 ἤρξατο ἡ ἐμφύτευσις τῶν σταφιδῶνων, ἀναπτυσσομένων ἕκτοτε καὶ νῦν ἔτι ὀσημέραι. Περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας στρεμμάτων τοῦ νοτίου Ἀργολικοῦ πεδίου, ὧν αἱ τρεῖς περίπου εἶνε σταφιδοφυτεῖαι, ἀρδεύει ὁ εὐεργετικώτατος Ἐρασίος. Αἱ φυτεῖαι δὲ καὶ γαῖαι αὐταὶ ἀνήκουσιν εἰς 467 ἰδιοκτητήμας.

Ὁ Ἐρασίος ἀνήκει εἰς τὸν Δῆμον Ἀργείων, παρ' οὗ καὶ διευθύνεται ἡ διανομὴ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ δι' ἐπιστατῶν, ὑπ' αὐτοῦ διοριζομένων. Ἐνεκα τούτου ἡ πόλις τοῦ Ἄργου ἔχει κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τοῦ ὕδατος αὐτοῦ δικαίωμα. Φαίνονται ἔτι τὰ ἔχγη ἀρχαίου ὑδραγωγείου, δι' οὗ τὸ ὕδωρ τοῦ Ἐρασίου διαχετεύετο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὸ ὅπουον πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν κατεστράφη. Κατὰ τὸ 1858 πρῶτον ἐπεχείρησεν ὁ τότε δήμαρχος νὰ διοχετεύσῃ πάλιν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ· ἐδαπανήθησαν ὅμως εἰς μᾶτην 24 χιλ. δραχμῶν, διότι τὸ ἔργον ἀπέτυχεν, ἐξ ἀνικανότητος, ὡς λέγεται, τοῦ ὑδραυλικοῦ. Ἐγένετο μετὰ τινὰ ἔτη καὶ ἄλλη ἀπόπειρα, ὁμοίως ναυαγήσασα. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1876, Γάλλος ὑδραυλικὸς ἐποιήσατο νέας μελέτας καὶ ἐργασίας, ὅπως, ἐπὶ προϋπολογισμοῦ δαπάνης δρ. 135,000 διοχετευθῆ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν διὰ σωλῆνων σιδηρῶν διαμέτρου 12|00 καὶ ὑδραγωγείου διαμέτρου 10|00. Κατὰ τὸν ὑδραυλικὸν τούτον, τὸ ὕδωρ, ὑψούμενον 25 μέτρα ἀνω τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, θὰ διοχετεύηται εἰς τὴν πόλιν ἐν ποσότητι 7 λιτρῶν κατὰ δευτερόλεπτον, 420 λιτρῶν κατὰ ἓν λεπτόν τῆς ὥρας, 25 χιλ. καὶ 20|00 κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ 604 χιλ. λιτρῶν κατὰ πᾶν ἡμερονύκτιον πρὸς χρῆσιν ὅλων τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Ἄργου. Καὶ ἐπὶ τέλους σήμερον γίνονται νέαι σκέψεις τελειότεραι καὶ ἐμβριθέστεραι ἐργασίαι πρὸς διοχετεύσιν εἰς τὴν πόλιν τοῦ ὕδατος τοῦ Ἐρασίου, αἵτινες πάντες εὐχονται νὰ τελεσφορήσωσιν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὠραίας καὶ ιστορικῆς αὐτῆς πόλεως.

* *
*

Τοιοῦτος ὁ Ἐρασίος καὶ ἡ παρ' αὐτὸν ὠραία χώρα.

Πλήρης μυθολογικῶν καὶ ιστορικῶν παραδόσεων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Μετὰ τὰς πολυπληθεῖς αὐτῆς καλλονὰς, ἃς ἡ φύσις καὶ ἡ φιλόκαλος τέχνη ἀφειδῶς τῇ ἐπεδαψίλευσαν, ἦτο τὸ πάλαι καὶ νῦν ἔτι ἐστίν

ἡ παρὰ τὸν Ἑρασίνον χώρα πολυθέληητρον καὶ ἀνθοστεφές τοπεῖον καὶ ἡ ὠραιότερα καὶ τρυφηλοτέρα τοῦ Ἄργου ἐξοχή. Οὐδεμιᾶς κοινωρικῆς χαρᾶς καὶ εὐθυμίας εἶνε ξένη, διότι ἐκεῖ συρρέουσι πάντοτε οἰκογενειακοὶ καὶ φιλικοὶ ὄμιλοι, ὅπως ἀναπνεύσωσι δρόσον καὶ ζῶν εἰς τοὺς ἀνθῶνάς της καὶ ὑπὸ τὰς δροσερωτάτας τῶν δειδροστοιχιῶν σκιάς ἐν ὠραῖς χαρᾶς καὶ εὐθυμίας ἢ καὶ ὅταν ὁ ἀπεχθής τῆς μελαγχολίας ἐφιέλτης βαρύνῃ τὴν ἀλγοῦσαν ψυχὴν.

Εἶνε οὕτως ὁ προσφιλὴς Ἑρασίνοσ ἀληθὲς τῆς ψυχῆς ἰατροῖον· ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου, ἀρδεύων τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον, ἀποβάινει τοσοῦτον εὐεργετικὸς καὶ μεγαλόδωρος.

Ἄγνωσθ, ἂν ἦνε εἰμαρμένον νὰ φωνήσῃ καὶ κῦτοῦ τὸ ἐπιτάφιον νέος ἐν τῷ μέλλοντι Λουκιανός. Ἄλλὰ θὰ κυλίῃ ἠδυπαθῶς καὶ γραφικώτατα τὰ ἀργυρᾶ καὶ εὐεργετικὰ ρεῖθρα αὐτοῦ, ἕως οὔ, ὀργισθεὶς εἰς νέαν πρὸς τὴν Ἥραν κρισολογίαν, ἀποξήρανῃ αὐτὸν, ὡς ἀπεξήρανέ ποτε, κατὰ τὰ μυθολογούμενα, καὶ τὰς πηγὰς τῆς Ἀργολίδος, ὁ Ἐνοσίχθων Ποσειδῶν. (1)

Ἄργος, Αὐγούστος 1884.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΒΑΡΔΩΝΙΩΤΗΣ

(1) Πausan. Π. ιε. 5.—Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθήκη Π 4,4,7.

